

WEEK VAN DE VRIJWILLIGER
2024

**ELKE GOEDE RELATIE
IS GEBASEERD OP
GOEDE COMMUNICATIE.**

INHOUDSTAFEL

1	Inleiding	p.2
2	Samenvatting	p.3
3	Vrijwilligersbeleid: de theorie	p.4
4	Vraag het aan de vrijwilliger	p.5
5	Welke weg sla je als lokaal bestuur best in?	p.12
6	What's in it for me?	p.13
7	Hoe ga je aan de slag?	p.13
	Bijlage: de vrijwilligerstoets	p.14

INLEIDING

De week van de vrijwilliger, die in 2024 loopt van 2 maart tot 10 maart, is de kans bij uitstek om vrijwilligers in de bloemetjes te zetten. Er zijn immers heel wat organisaties die dankzij vrijwilligers op extra helpende handen kunnen rekenen. Voor vrijwilligers zelf geeft vrijwilligerswerk naast een pak relevante ervaring ook voldoening en vormt het een ideale gelegenheid om nieuwe mensen te leren kennen. **Iedereen wint dus bij vrijwilligerswerk.**

Toch gaan we met beweging.net een stapje verder. We willen onze vrijwilligers niet enkel bedanken voor hun inzet, maar geven ze ook graag een forum om enkele belangrijke uitdagingen voor het vrijwilligerswerk in de schijnwerpers te plaatsen.

Met **'Laat vrijwilligers, vrijwilligers zijn'**, zetten we één belangrijke uitdaging in de kijker. We horen namelijk dat meer en meer gemeentebesturen ook vrijwilligers inzetten en dat dit vaak samenvalt met het werk die onze vrijwilligers van onze organisaties verzetten. Dit leidt tot heel wat frustraties uiteraard.

Hoe we tot dit thema gekomen zijn en wat onze aanbevelingen zijn, lees je in dit dossier!

SAMENVATTING

Lokaal, daar is waar het leeuwendeel van de vrijwilligers zijn of haar engagement uitoefent. Het merendeel van hen doet dit via het **rijke verenigingsleven** dat onze steden en gemeenten kennen. Vanuit beweging.net roepen we lokale besturen op om de nodige vrijheid te geven aan deze vrijwilligers en hun verenigingen, en hen te laten doen wat ze het beste doen: het verschil maken door vrijwilliger te zijn.

Het lijkt evident, maar het is het allerm minst. De laatste tijd ontvangen we steeds meer signalen vanop het terrein die wijzen op een **gespannen relatie tussen lokale besturen en vrijwilligersorganisaties**. Vaak treedt de lokale overheid in de plaats van vrijwilligersverenigingen door allerlei zaken te organiseren die gerust door vrijwilligers en hun organisaties kunnen opgenomen worden. Onze bevraging bij 284 vrijwilligers toont aan dat dit bij een derde van de respondenten het geval is (33,5%).

Dat gebrek aan transparantie en kennis over het beleid van lokale besturen ten aanzien van vrijwilligers en verenigingen vormt de rode draad doorheen de bevraging. Het is terug te vinden van in het prille begin, de opmaak van het beleidsplan, over de uitrol (bv. krijgen de vrijwilligers van de gemeente een vergoeding) tot het einde, de evaluatie van het beleidsplan.

Dit leert ons dat lokale besturen baat hebben bij een betere communicatie met vrijwilligers en hun organisaties. Hen nauw betrekken bij de opmaak van het vrijwilligersbeleidsplan en de evaluatie ervan helpt het nodige draagvlak te creëren voor een solide partnerschap. Horen en luisteren, in beide richtingen, vormen daarbij de succesfactor.

Adviesraden zijn daarvoor een aangewezen partner. Idealiter wordt de werking van de adviesraad verbreed en wordt er ruimte gecreëerd voor nieuwe vormen van participatie door organisaties en burgers.

Lokale besturen hebben zeker een rol te spelen binnen vrijwilligerswerk, maar dan als regisseur en facilitator. Ze kunnen tijdelijk hiaten opvullen, maar van zodra het mogelijk is moeten ze het initiatief overdragen aan het middenveld. Het kan niet de bedoeling zijn dat ze in concurrentie treden met het middenveld. Helaas stellen we vast dat er in sommige steden en gemeenten wel een vorm van concurrentie bestaat en er een David vs Goliath situatie ontstaat (zeker financieel).

Een uitgekiend en evenwichtig vrijwilligersbeleid creëert voordelen voor zowel het lokaal bestuur als de vrijwilligers en de verenigingen. Deze laatste vervullen een essentiële rol in tal van domeinen. Over het organiseren van zorg en socio-culturele activiteiten, tot het begeleiden van jongeren en het draaiende houden van sportclubs; zonder de dagdagelijkse inzet van vrijwilligers zou onze samenleving een stuk stroever draaien. Ze detecteren niet-ingevulde behoeftes en vullen ze belangeloos in. Vrijwilligers werken bovendien gratis. Ze halen hun voldoening uit het feit dat ze een verschil kunnen maken in de maatschappij. Dus, beste lokale bestuurder, erken hen daarin en beschouw vrijwilligers en hun organisaties als echte partners van het beleid. En bovenal, communiceer met hen.

3

VRIJWILLIGERSBELEID: DE THEORIE

Intern vs extern

De manier waarop lokale besturen omgaan met vrijwilligers is vaak verschillend. Lokale besturen kunnen een intern of een extern vrijwilligersbeleid voeren, maar vaak is het een combinatie van beide.

Onder een **intern vrijwilligersbeleid** verstaan we het beleid dat een lokaal bestuur voert rond de eigen vrijwilligerswerking over de beleidsdomeinen heen. Lokale besturen doen immers vaak beroep op vrijwilligers voor verschillende diensten. Vrijwilligers zijn aan de slag in heel wat diensten van de gemeente of het OCMW zoals de bibliotheek, het lokaal dienstencentrum, het cultureel centrum, de sportdienst, enzovoort. In dergelijk beleid is het lokaal bestuur de organisator van het vrijwilligerswerk. Via een dienstoverschrijdend beleidsplan zet het de contouren van een uniforme vrijwilligerswerking binnen de eigen diensten uit. Dankzij de inzet van vrijwilligers kunnen gemeentebesturen de dienstverlening uitbreiden en de kwaliteit van de dienstverlening verhogen.

Onder een **extern vrijwilligersbeleid** wordt het beleid verstaan dat een lokaal bestuur voert rond de promotie en ondersteuning van actieve vrijwilligersorganisaties in de gemeente. Het beleid neemt dan eerder de rol van **facilitator en promotor** op zich, in plaats van op te treden als organisator.

Een goed extern vrijwilligersbeleid is erop gericht om ruimte te creëren voor vrijwilligers en hun verenigingen. Dit kan bijvoorbeeld door het aanbieden van opleidingen en trainingen, het organiseren van netwerkevenementen en het verstrekken van informatie over vrijwilligerswerk. Het erkent ook het werk en de inzet van vrijwilligers en drukt hiervoor de nodige appreciatie uit.

Enkele cijfers

Een studie* van UGent in opdracht van de Koning Boudewijnstichting geeft een overzicht van de belangrijkste kerncijfers rond vrijwilligers in België en Vlaanderen (studie dateert van 2019). Deze cijfers tonen aan dat het vrijwilligerswerk stevig verankerd zit in onze samenleving en dat lokale besturen er alle baat bij hebben om werk te maken van een uitgekiend vrijwilligersbeleid.

- 7,8% van de Belgische bevolking is vrijwilliger in een organisatie. In Vlaanderen ligt dat cijfer met 8,8% net iets hoger dan het Belgische gemiddelde.
- Per maand besteedt de Vlaming gemiddeld 16,9 uur aan vrijwilligerswerk (België 16,7 uur).
- Het totale vrijwillige arbeidsvolume in België bedroeg in 2019 bijna 143 miljoen uren (Vlaanderen 92 miljoen uren).
- 34,3% is 1 of meerdere keren per maand actief. Iets meer dan een derde (35,5%) van de Belgische vrijwilligers geeft aan slechts enkele keren per jaar of zelfs eenmalig actief te zijn (voor een gelegenheidsevenement of een jaarlijkse terugkerende activiteit). Een iets lager percentage (30,3%), maar toch ook bijna een derde van alle vrijwilligers, zet zich wekelijks tot dagelijks in.
- 85,7% van de vrijwilligersactiviteiten speelt zich af in de verenigingssector (België 84,5%).

4

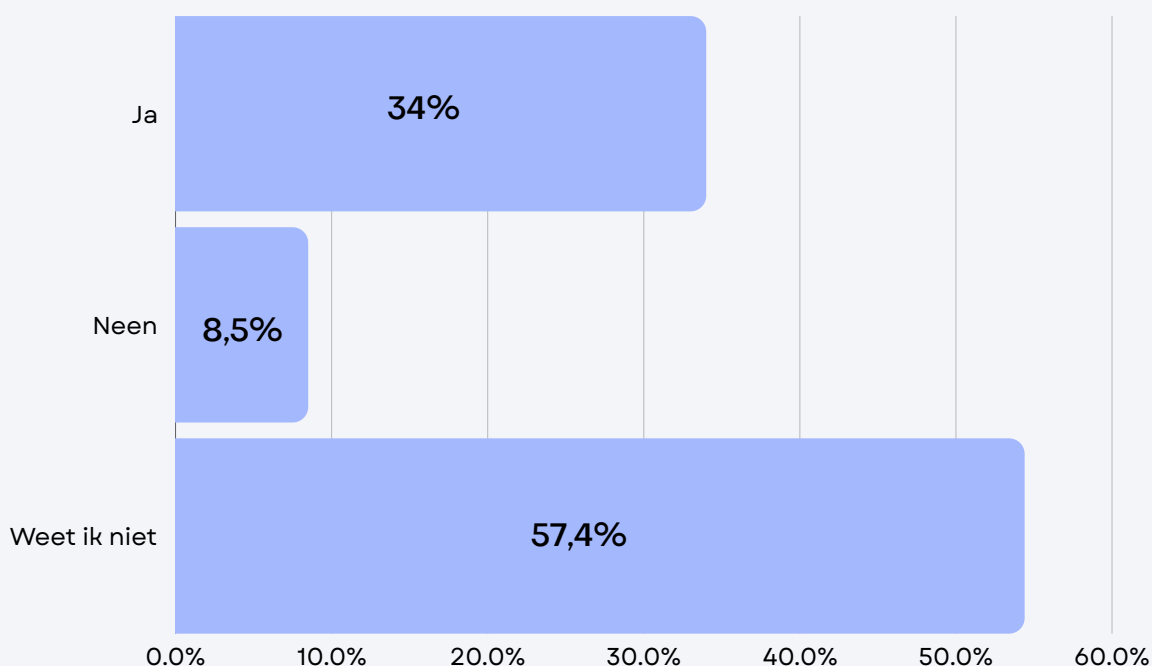
VRAAG HET AAN DE VRIJWILLIGER

284
respondenten

Tot zo ver het theoretische verhaal. Om te weten wat er echt leeft bij vrijwilligers in onze Vlaamse steden en gemeenten, is er maar één mogelijkheid: hen bevragen.

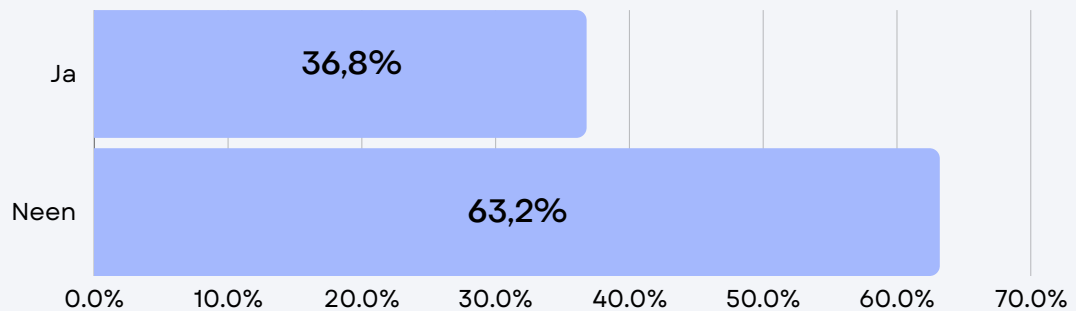
In de periode 14/12/2023 – 14/01/2024 bevroegen we vrijwilligers uit verschillende organisaties over hun ervaring met hun gemeentebestuur.

Heeft jouw gemeente een beleidsplan rond vrijwilligers?

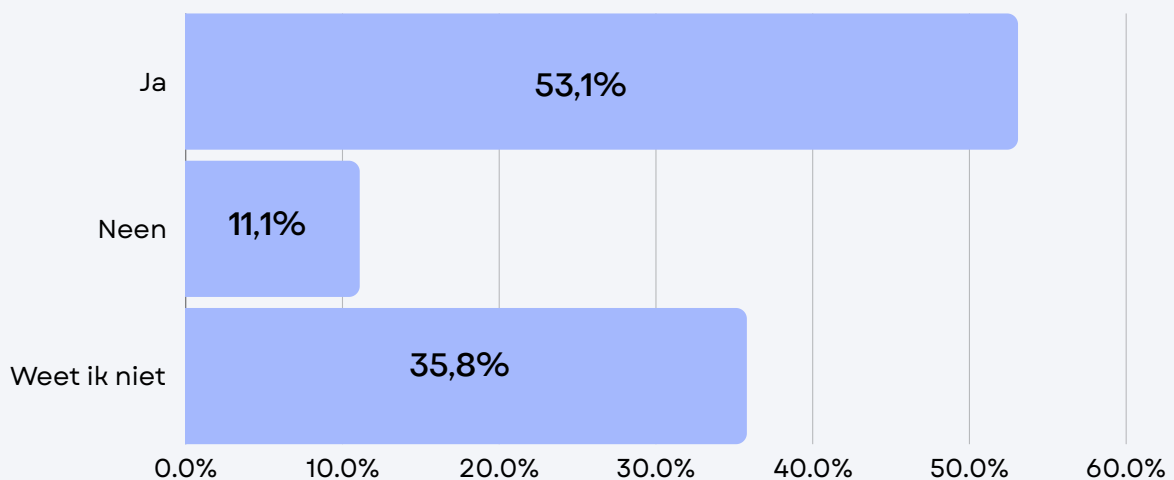
Opvallend is dat 57,4% van de respondenten niet weet of hun gemeentebestuur een beleidsplan heeft rond vrijwilligerswerking. Onbekend maakt onbemand, een belangrijke les hieruit is dat **lokale overheden meer actief moeten communiceren rond hun vrijwilligersbeleid.**

Werden jullie betrokken bij de opmaak ervan?

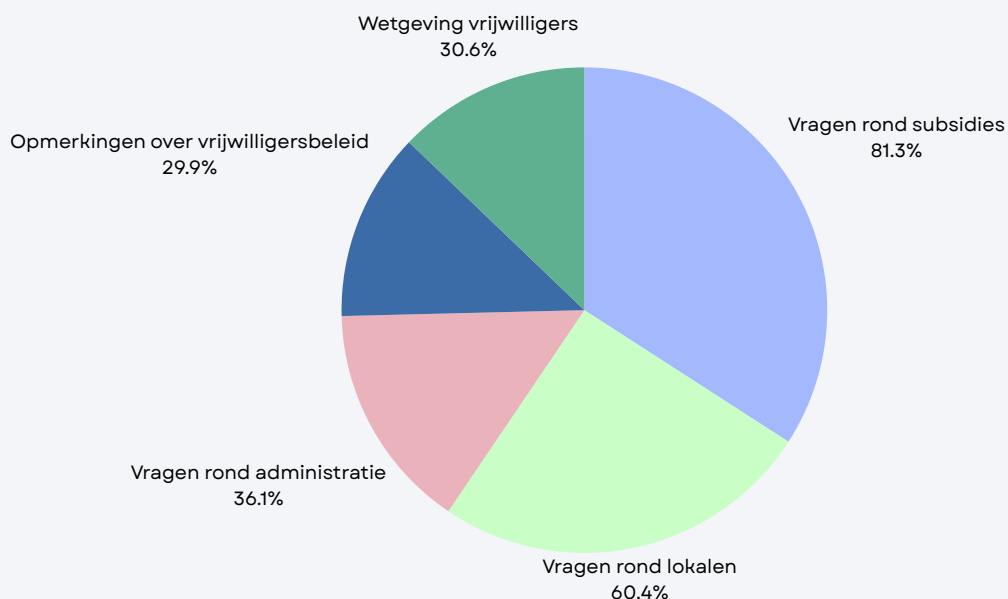
63,2% van de respondenten geeft aan niet betrokken te zijn bij de opmaak van het beleidsplan vrijwilligers in hun gemeente. **Diegene die wel betrokken zijn, geven aan dat dit vaak via de verschillende adviesraden gebeurt.**

Bestaat er een aanspreekpunt binnen jullie gemeente (vb. een ambtenaar of loket) voor vrijwilligers en organisaties?

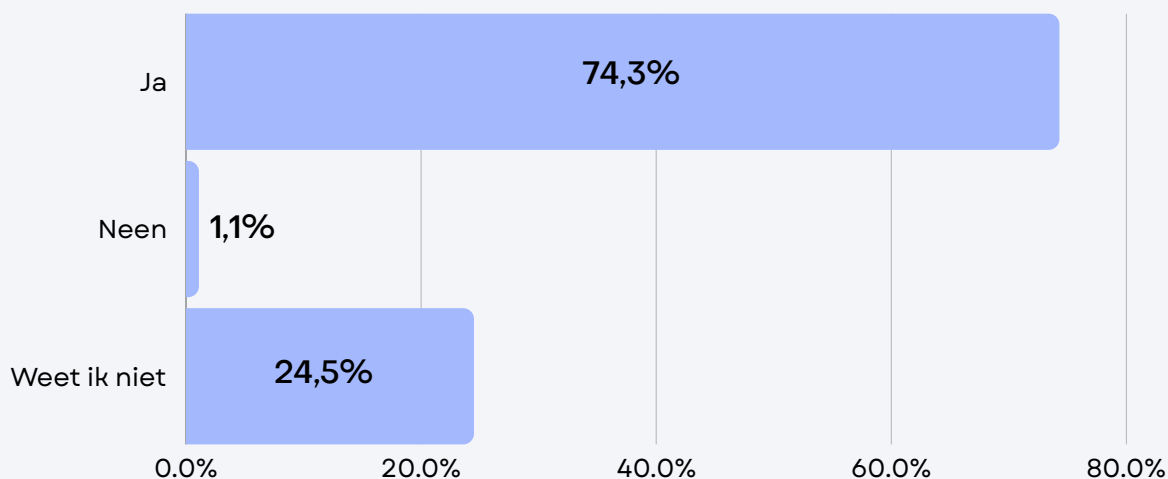

Goed nieuws, in **meer dan de helft van de steden en gemeenten kunnen vrijwilligers en organisaties zich wenden tot een aanspreekpunt**. Opvallend, ook hier geeft bijna 36% van de bevroegde vrijwilligers aan niet op de hoogte te zijn van het al dan niet bestaan van een aanspreekpunt. Betere en proactieve communicatie vanuit lokale overheden is dus nodig. Het is een quick win voor lokale besturen.

De belangrijkste topics waarvoor vrijwilligers zich wenden tot het aanspreekpunt:

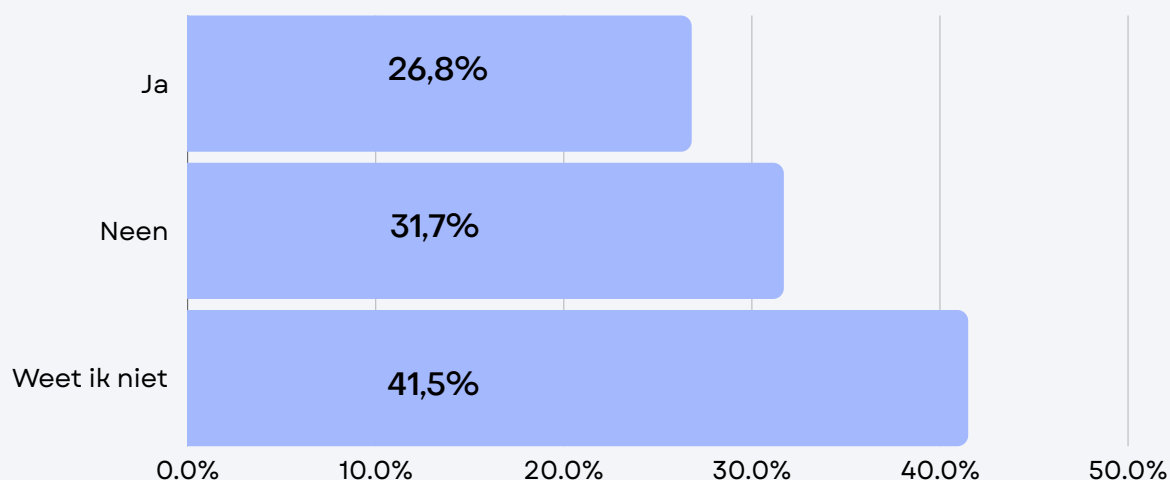

Werkt de gemeente zelf met vrijwilligers?

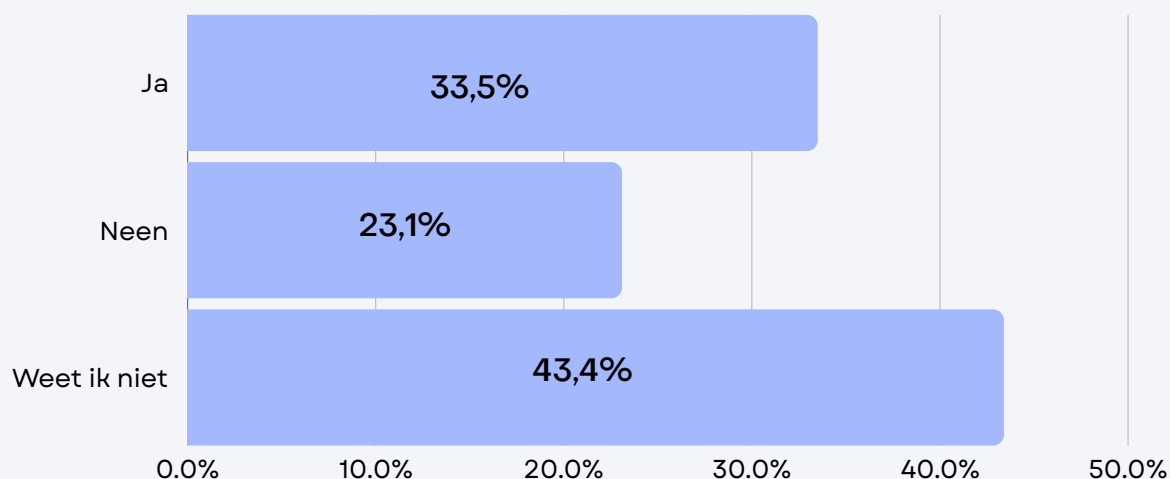
In bijna **drie kwart van de steden en gemeenten werkt de lokale overheid zelf met vrijwilligers**. Dit is toch wel een opvallend cijfer. Het toont hoe **noodzakelijk vrijwilligers** zijn voor het draaiende houden van de dienstverlening van steden en gemeenten. Als we kijken naar de taken die vrijwilligers uitvoeren binnen de gemeentediensten dan moeten we vaststellen dat ze op alle terreinen worden ingezet: hulp bij evenementen, organisatie minder mobiele vervoer, gemachtigde opzichter, bezoek aan zieken en eenzame mensen,... **Heel vaak gaat het dus om taken die vrijwilligers van 'klassieke verenigingen' kunnen opnemen.**

Krijgen ze hiervoor een vergoeding?

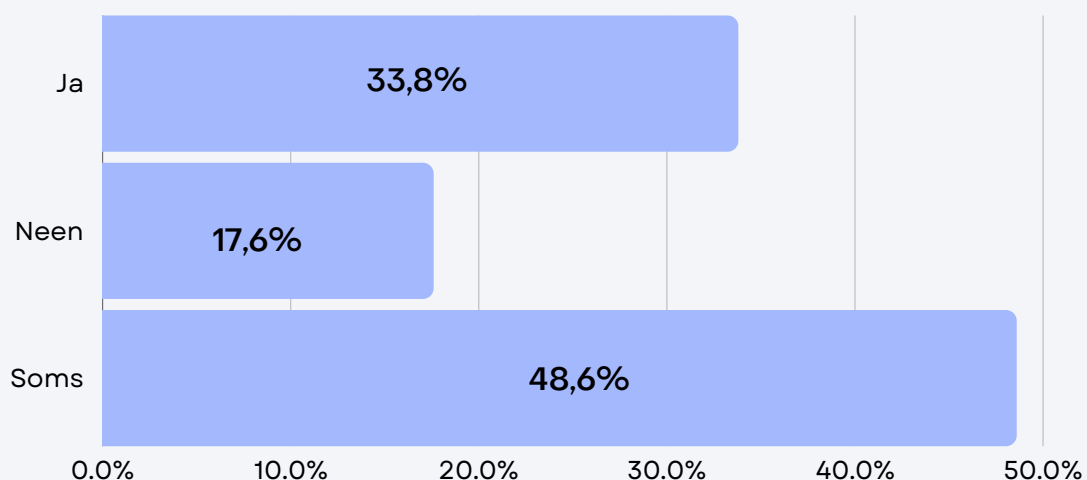
Ook hier valt de grote groep op die antwoordt met 'Weet ik niet' (41,5%). In **meer dan een kwart van de gevallen blijkt dat vrijwilligers betaald worden door de lokale overheid**. Opvallend, want de definitie van vrijwilliger houdt net in dat de activiteit 'belangeloos' is. Op die manier ontstaat er dus een vorm van **financiële concurrentie** tussen de lokale overheid en het traditionele verenigingsleven, waarbij dat laatste in een benadeelde positie staat.

Neemt de gemeente soms taken op die door lokale vrijwilligersorganisaties zouden kunnen worden ingevuld?

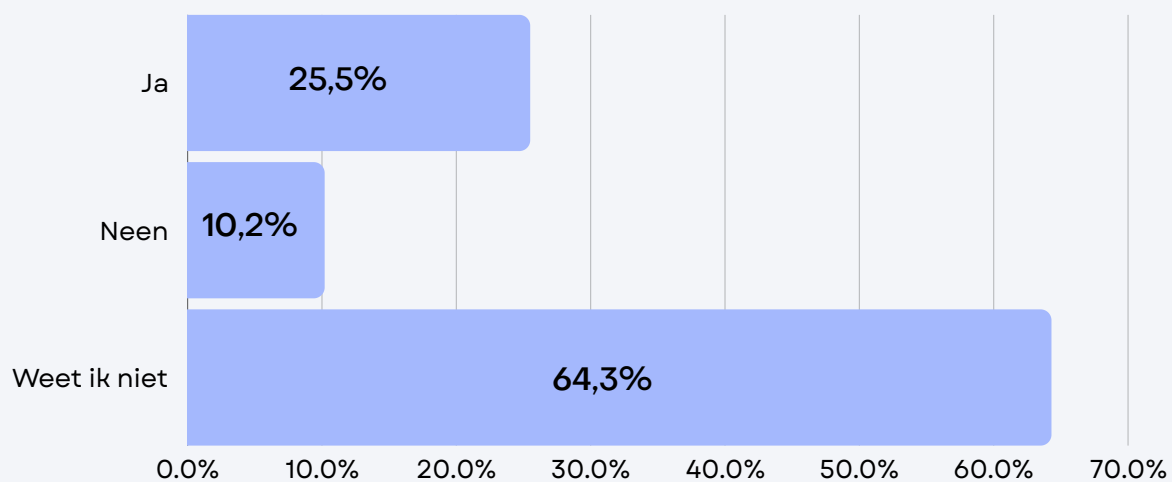
Opnieuw valt de grote groep op die hiervan niet op de hoogte is. In een derde van de Vlaamse steden en gemeenten is de vrijwilliger van mening dat de lokale overheid taken opneemt die gerust door vrijwilligersorganisaties zouden kunnen worden ingevuld. Op die manier wordt een lokale overheid, zoals reeds eerder vermeld, een concurrent voor een bloeiend middenveld.

Reikt de gemeente hen dan de hand voor samenwerking?

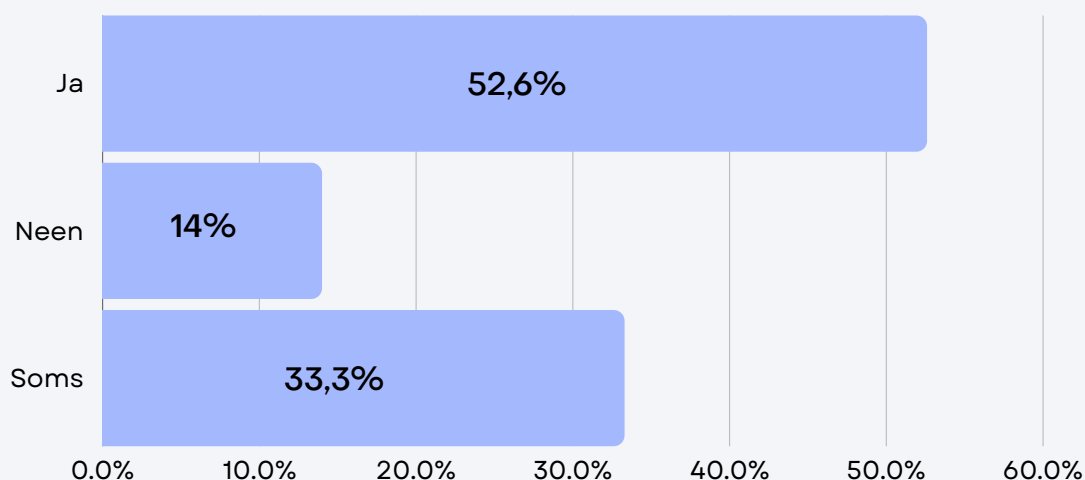
Positief is dan weer dat uit bovenstaande cijfers blijkt dat de steden en gemeenten wel openstaan voor een samenwerking met vrijwilligersorganisaties (33,8% ja en 48,6% soms).

Evalueert het gemeentebestuur het gevoerde vrijwilligersbeleid?

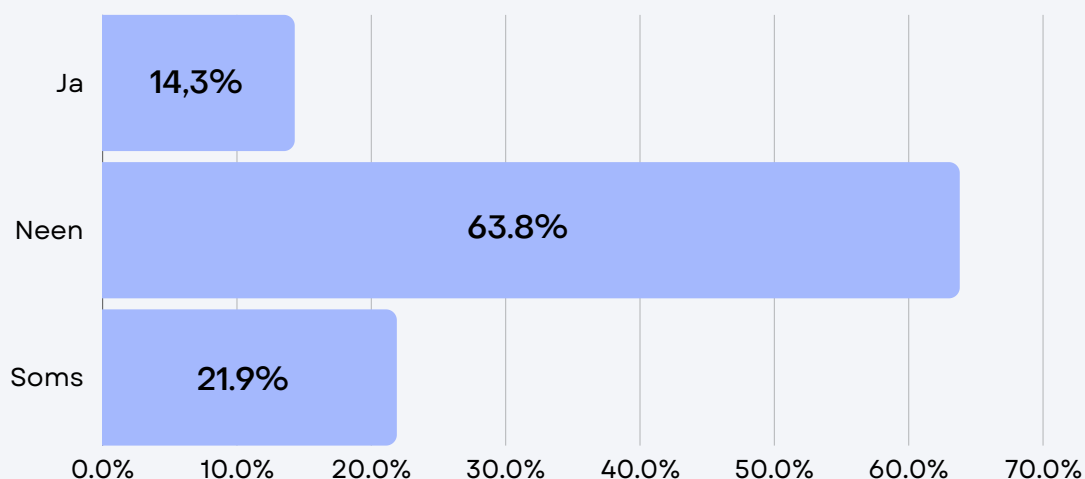
Ook hier geldt dezelfde vaststelling als eerder, veel vrijwilligers zijn niet op de hoogte van een evaluatie van het gevoerde vrijwilligersbeleid. Slechts in een kwart van de gemeenten wordt het gevoerde beleid ook effectief geëvalueerd. Hier liggen nog heel wat kansen.

Worden jullie gehoord in die evaluatie?

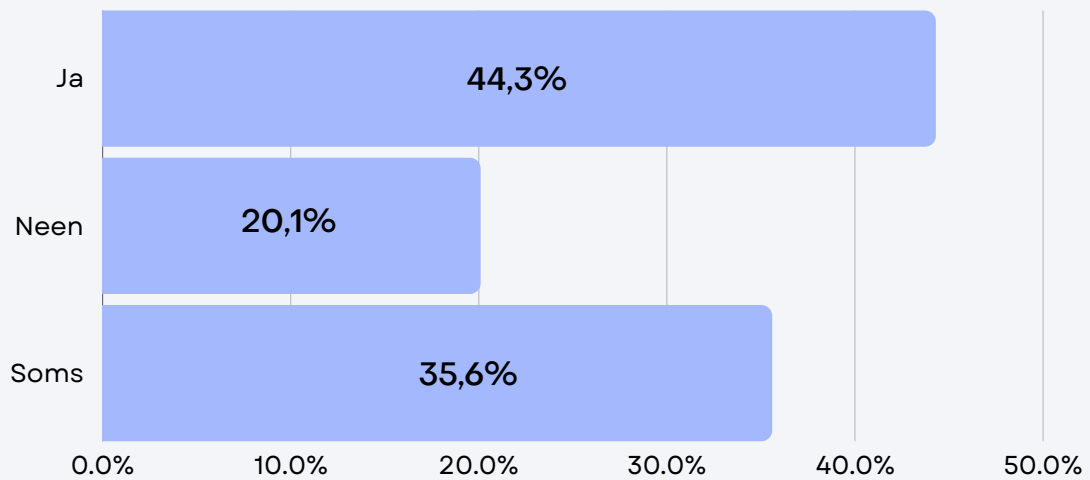
In meer dan de helft van de gevallen waar het vrijwilligersbeleid wordt geëvalueerd, worden vrijwilligers en hun organisaties betrokken bij de evaluatie van het gevoerde vrijwilligersbeleid. In een derde gebeurt dit soms.

Ervaren jullie veel administratieve last vanuit de gemeente als vrijwilligers?

Deze cijfers tonen dat er een **duidelijke positieve evolutie zit in de administratieve last die vrijwilligers ondervinden**. Slechts 14,3% van de respondenten geeft aan veel administratieve last te ervaren als vrijwilliger. Om vrijwilligers volop de ruimte te geven om te 'vrijwilligen' blijft het belangrijk om oog te hebben voor een laagdrempelige dienstverlening.

Ondersteunt de gemeente vrijwilligersorganisaties voldoende?

Het overgrote deel van de respondenten vindt dat de lokale besturen vrijwilligersorganisaties min of meer voldoende ondersteunen ('ja' 44,3%, 'soms' 35,6%). Wat opvalt uit de opmerkingen van vrijwilligers bij deze vraag is dat die **ondersteuning heel vaak de vorm aanneemt van subsidies en materiële ondersteuning.**

WELKE WEG SLA JE ALS LOKAAL BESTUUR BEST IN?

Voor beweging.net primeert het vrije initiatief (versta ‘het klassieke middenveld’). Maar een lokaal bestuur kan voor ons ook organisator zijn wanneer het aankomt op het invullen van hiaten, op voorwaarde dat de werking overgedragen wordt aan het vrij initiatief van zodra dit kan. We willen daarmee vermijden dat lokale besturen de overhand nemen en zich in de plaats gaan stellen van vrijwilligersorganisaties.

Dat risico is wel degelijk reëel. Doorheen de voorbije decennia hebben we gezien dat er een steeds verschuivende cyclus is in het opnemen van taken tussen de markt, de overheid en vrijwilligerswerking. Vooral in budgettaire meer uitdagende tijden schuiven besturen taken al sneller door naar de markt en de vrijwilligers. Dankzij de inzet van vrijwilligers kunnen gemeentebesturen de dienstverlening uitbreiden en de kwaliteit van de dienstverlening verhogen. De inzet van vrijwilligers binnen de eigen lokale dienstverlening kan voor ons voor specifieke taken eigen aan de dienstverlening van de gemeente. Maar het kan nooit de bedoeling zijn dat vrijwilligers een substituut vormen voor werknemers, net zomin als voor het klassieke verenigingsleven.

Op andere momenten ontstaat dan weer de reflex om alles naar zich toe te trekken en de diensten vanuit de overheid te organiseren. En soms start een lokaal bestuur in de rol van facilitator om gaandeweg, vaak onder het mom van professionalisering, het roer uit handen van de vrijwilligers te nemen. Deze tendensen zijn absoluut te vermijden. Het kan niet te bedoeling zijn dat lokale besturen vrijwilligersorganisaties gaan beconcurreren. Door het verschil in o.a. financiële slagkracht bestaat het risico dat het traditionele verenigingsleven in het gedrang komt.

Maar hoe moet het dan wel? Het komt er als lokaal bestuur op aan om het **juiste evenwicht** te vinden tussen het intern en het extern vrijwilligersbeleid. Voor beweging.net is het duidelijk dat het zwaartepunt moet liggen op het extern vrijwilligersbeleid. **We roepen lokale besturen dan ook op om initiatieven uit het middenveld te ondersteunen, en vrijwilligers en hun organisaties als partners te zien.** Geef vrijwilligers en hun organisatie de ruimte om te ‘vrijwilligen’. Creëer een duidelijk en laagdrempelig kader waarbinnen de organisaties hun activiteiten kunnen ontplooiën.

Doe dit aan de hand van een beleidsplan rond vrijwilligerswerk. Bepaal **samen** met de vrijwilligers en hun organisaties wat de visie van het lokaal bestuur op vrijwilligers en verenigingen is. Vrijwilligers verdienen het om hier een stem in het debat te hebben.

Tenslotte is het ook belangrijk om oog te hebben voor het informeel ‘vrijwilligerswerk’. Heel wat mensen nemen ook vrijwillig taken op buiten het traditionele verenigingsleven (bv. Zorg voor iemand in de buurt). Ook deze mensen verdienen de nodige aandacht en ondersteuning in het beleidsplan.

6

WHAT'S IN IT FOR ME?

Waarom zou je als lokaal bestuur werk moeten maken van een duurzaam extern vrijwilligersbeleid? Wel, deze strategie levert tal van voordelen op:

- Ze creëert een positief imago bij de vrijwilligers.
- Het lokaal bestuur blijft op de hoogte van wat er leeft binnen de gemeente.
- Een bloeiende vrijwilligerscultuur helpt beleidsdoestellingen te realiseren, bv. strijd tegen eenzaamheid, verbeteren sociale cohesie, bloeiend cultureel leven, etc.

7

HOE GA JE AAN DE SLAG?

Wil je een positief en duurzaam vrijwilligersbeleid creëren, begin dan alvast met volgende stappen:

Communiqueer. Als de cijfers van de enquête iets aangetoond hebben, dan is het wel dat heel wat vrijwilligers niet op de hoogte zijn van het vrijwilligersbeleid van hun gemeente. Betrek zoveel mogelijk vrijwilligers en verenigingen bij de opmaak en evaluatie ervan, bv. via adviesraden.

Neem als lokaal bestuur de rol op van **regisseur en facilitator**, en responsabiliseer vrijwilligers. Vertrouw op de kracht van vrijwilligers, zij kunnen best wat taken aan. Betrek hen ook bij het gevoerde beleid. Het inschakelen van adviesraden om burgers, vrijwilligers en verenigingen nauwer te betrekken is een efficiënte manier.

Maak het leven van vrijwilligers zo aangenaam mogelijk door in te zetten op een **SPOC (Single Point Of Contact)**, laagdrempelige procedures en debureaucratisering. Op die manier creëer je tijd om vrijwilligers te laten doen wat ze best doen. Met andere woorden, ontzorg vrijwilligers. Communiqueer ook helder en herhaaldelijk naar vrijwilligersorganisaties waar ze terecht kunnen met hun vragen.

Breng de noden van verenigingen en hun vrijwilligers in kaart, daarbij rekening houdend met de grote verscheidenheid aan uitdagingen en verwachtingen. Daarbij kan een rol weggelegd zijn voor de lokale adviesraden. Kijk ook verder dan financiële of materiële ondersteuning.

Zet in op een vrijwilligerstoets. Bekijk bij nieuwe regelgeving wat de impact is op vrijwilligers en organisaties. Verderop vind je alvast een voorbeeld van hoe zo'n vrijwilligerstoets er zou kunnen uitzien.

Promoot vrijwilligerswerk. Schenk aandacht en geef erkenning aan de verschillende initiatieven en de inspanningen van vrijwilligers. Vervul ook de brugfunctie tussen potentiële vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties.

BIJLAGE: DE VRIJWILLIGERSTOETS

Rekening houden met vrijwilligers en hun organisaties in het beleidsproces kan door het toepassen van de vrijwilligerstoets bij elke beslissing die een impact kan hebben op hun werking. Volgende vragen kunnen hierbij helpen:

- ✓ Verzwaart de nieuwe beleidsmaatregel de administratieve last voor vrijwilligersorganisaties?
- ✓ Werkt de nieuwe beleidsmaatregel drempels voor vrijwilligersorganisaties weg om hun activiteiten te ontplooiën?
- ✓ Vult de nieuwe beleidsmaatregel een nood in die door een vrijwilligersorganisatie kan worden ingevuld? (Gemeenschapsvormende activiteiten)
- ✓ Stimuleert de beleidsmaatregel samenwerking tussen organisaties (over verschillende sectoren, oude vs. nieuwe initiatieven, ..)?
- ✓ Worden geïmpacteerde vrijwilligersorganisaties betrokken in het beleidsproces?
- ✓ Wordt er een evaluatie van de impact op vrijwilligersorganisaties voorzien?
- ✓ Helpt deze maatregel om vrijwilligersorganisaties in de gemeente te versterken?
- ✓ Hoe de nieuwe beleidsmaatregel communiceren zodat elke vrijwilliger en organisatie op de hoogte is?

Laat **VRIJWILLIGERS**
VRIJWILLIGERS zijn.

Samen met deze partners bouwen wij aan een
Sterk Netwerk

